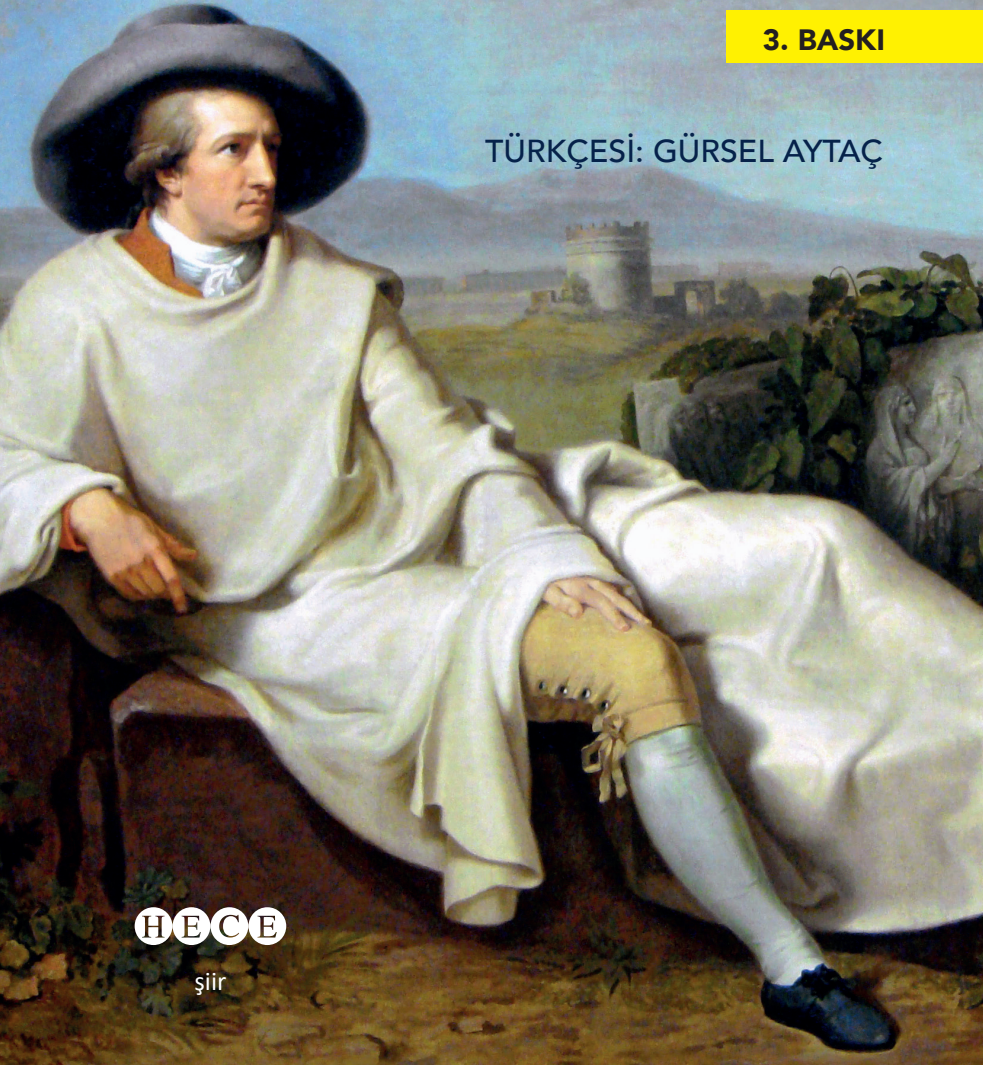

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

BATI-DOĞU DİVANI

3. BASKI

TÜRKÇESİ: GÜRSEL AYTAÇ

HECE

şiiir

Johann Wolfgang von Goethe: (Frankfurt 1749-Weimar 1832) Latince, Yunanca, İtalyanca, İngilizce, Fransızca, müzik, resim, Yiddiş dili ve İbranice öğrendi. Hukuk öğrenimi görmek için 1765'te Leipzig'e gitti. Goethe ilk edebiyat denemelerini, *Lie derbucb Annette*'yi (1767), *Die Laune des Verliebten* (1767) adlı pastorali, *Die Mitschuldigen* (1770) adlı komedisini bu dönemde yazdı. Hastalanarak 1768'de Frankfurt'a döndü. Kaldığı çatı katını laboratuvar haline getirerek kimya deneylerine girişti. *Neue Lieder*'i de o sıralarda yayımladı (1769). Hukuk öğrenimini tamamlamak üzere Strasbourg'a gitti (1770). Frankfurt'a dönen Goethe'nin, ilk taslağını Strasbourg'ta oluşturduğu *Götz von Berlichingen* adlı dramı 1773'te yayımlandı. Bütün yaşamına egemen olacak yapıtı *Faust*'u tasarlamaya başladı. 1772'de arkadaşı Kestner'in nişanlısı Charlotte Buff adlı genç kıza umutsuzca tutuldu. Bu ilişkiyi, kendi adını koymadan yayımladığı bir kitapta romanlaştırdı (Genç Werther'in Acıları, 1774). Frankfurt'a dönüşünde *Clavigo* (1774) ve *Stella* (1776) adlı iki dramla Lili Schönemann'a duyduğu bir başka umutsuz aşkın anısını yaşatan *Erwin Und Elmire* adlı lirik bir ara oyun yazdı. *Urfaust* adıyla bilinen ilk Faust taslağını da bu sırada kaleme aldı. Karl-Agust'un danışmanı oldu. 1776'da temsilciliğe, 1779'da özel danışmanlığa, 1782'de Maliye Bakanlığına getirildi. 1782'de kendisine soyluluk ünvanı (*von Goethe*) verildi. *Iphigenie Tauriste*'yi yazdı (1779). Goethe, yapıtın bir de manzum biçimini kaleme aldı (1787). Eylül 1786'da Weimar'dan ayrıldı, Venedik, Bologna ve Ferrara'dan geçerek Mart 1788 sonuna kadar kalacağı Roma'ya geldi. Bu yolculuk Goethe'nin düşüncelerinde yepyeni bir çıkış açtı: Antikçağ'a dönüş. Roma'da tamamladığı oyunu *Egmont Kontu* (1788) İtalya etkilerinden uzaktır. 1789'da Weimar'da tamamlanan *Tarquato Tasso*'da bu etkiler sezilse de, Faust'un ilk fragmanında görülmez (1790). Venedik'e yaptığı yeni bir gezi (1790) Goethe'nin gelişiminin son aşamasını belirler. O sırada Goethe, kırk bir yaşındadır. 1792 ve 1793 yıllarında Goethe, grandük Karl-August'un peşinden Prusya'nın Fransa'ya karşı giriştiği seferlere katıldı. Valmy savaşı (1792) ve Mainz kuşatmasında (1793) bulundu. *Campagne in Frankreich* (1882) adlı yapıtında bu olayları anlattı. 1794 yılı Schiller'in dostluğuyla aydınlanan yeni bir dönem başlangıcıydı. Goethe, 1796'da Schiller ile birlikte *Xenien* başlığıyla bir epigramlar derlemesi yayımladı ve *Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları* romanını tamamladı; 1797'de *Hermann ile Dorothea* adlı destanıyla en yetkin baladlarından bazılarını bastırıldı: *Der Zeuberlehrebring, Der Gott und die Bayadere*. Weimar Tiyatrosu'ndaki yöneticiliği (1817'ye kadar) dışında tüm resmi görevlerinden ayrılan Goethe tüm zamanını edebiyata verdi; boş zamanlarında ara sıra yerbilim ve bitkibilim (*Bitkilerin Metamorfozu, Renkler Kuramı*) çalışmalarıyla ilgilendi. 1805'te Schiller'in ölümü Goethe'nin içine kapanmasına yol açtı; İmparator, Goethe'ye "Légion d'honneur nişanının kartal rütbesi"ni verdi. Ertesi yıl, o dönemde Minna Herzlieb ile yaşadığı evlilik dışı aşkın üstü kapalı bir öyküsü olan *Gönül Yakınlıkları* adlı romanını yayınladı (1809). Christianus Vulpius'un ölümüyle Goethe'nin *İtalya Seyahati* (1816-17) aynı yıla (1816) rastlar. 1819'da *Westölicher Divan*'da von Willemer'e duyduğu aşkı dile getirdi. Goethe, *Wilhelm Meister'in Yolculuk Yılları*'nda (1821-1829) günlük gerçeklerden uzaklaşmaya başladı; dingin bir bakışla yaşlı Goethe'nin 17 yaşında bir kız olan Ulrike Levetzow'a duyduğu tutkunun birbirine karıştığı *Marienbader Elegie*'de (1827) bu eğilim daha da güçlendi. Bundan sonra Goethe, bütün zamanını son iki büyük yapıtına verdi: ilk bölümü 1811'de yayımlanan, tamamlanamayan dördüncü bölümü ancak 1833'de çıkacak olan özyaşamöyküsü *Şiir ve Hakikat*, özellikle de, ileride yeniden elden geçirmeyi tasarladığı ve ölümünden birkaç gün önce tamamlayabildiği *Faust II. Teil* (1833).

Prof. Dr. Gürsel Aytay: 1940'ta Eskişehir'de doğdu. Ankara Kız Lisesi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Alman Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı'nda öğrenim gördü. 1962'de Alman Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'ne asistan oldu. 1966'da doktor, 1971'de doçent, 1976'da profesör oldu. "Gündoğan Edebiyat Dergisi"nin 5 yıl boyunca yayın yönetmeni idi. Marburg ve Köln şehirlerinde DAAD ve Humboldt Vakfı burslusu olarak araştırmalar yaptı. Uluslararası Germanistler Birliği Yönetim Kurulu üyesi olarak Basel, Göttingen, Tokyo ve Viyana Kongrelerinde bildiriler sundu. Macaristan'daki Heinrich Böll sempozyumuna bildirileriyle katıldı. 1992 Avusturya Hükümetinden edebî çeviri ödülü aldı. Edebiyatçılar Derneği ve İlesam üyesi olan Aytay, evli ve bir çocuk annesidir. **Telif Eserler:** *Die Glückseligkeit in Wielands "Geschichte des Agathon"*, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1971. *Thomas Mann'ın "Der Zauberberg" ve "Lotte in Weimar" Romanlarındaki Edebi Kişiliği*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000 (genişletilmiş 2. basım). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara 2002 (2. basım). *Edebiyat Yazıları I*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990. *Edebiyat Yazıları II*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991. *Çağdaş Alman Edebiyatı Tarihi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1983 (2. basım). *Edebiyat Yazıları III*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995. *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1983 (2. basım). *Romancı Yönüyle Heinrich Böll*, Ankara Üniversitesi Yayınları 1975. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2003 (2. basım). *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2003 (2. basım). *Edebiyat Yazıları (1995-2000)*, Multilingua Yay. İstanbul 2001. *Edebiyat ve Medya*, Hece Yayınları, Ankara, 2005. *Edebiyat ve Kültür*, Hece Yayınları, Ankara 2005. *Goethe*, Say Yayınları, İstanbul 2006, *Schiller Doğu Batı Yayınları*, Ankara *Edebiyat Üzerine*, Hece Yayınları, Ankara 2016, *Kendi Kaleminden Gürsel Aytay*, Hece Yayınları, Ankara 2018. Çeviriler: *Babil Kulesi*, (Friedrich Dürrenmatt'dan), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1998. *Babil'e Bir Melek İniyor* (Friedrich Dürrenmatt'tan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981. *Büyülü Dağ*, (Thomas Mann'dan), Can Yayınları, İstanbul, 1998. *Dünya Fikir Mimarları* (Stefan Zweig'ten), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1991(3. basım). *Geçişler* (Barbara Frischmuth'dan), Ada Yayınları, İstanbul, 1987. *Goethe Der Ki*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, 4. basım. *Güneşte Gölgenin Yokluğu* (Barbara Frischmuth'dan), Ankara, 1990. *İnsan Nedir Ki...* ("Der Mensch erscheint im Holozän", Max Frisch'ten), Öteki Yayıncılık, Ankara, 1999, 2. basım. *Klara'nın İzinde* (Elisabeth Hauer'den), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1992, 2. basım. *Konularım* (Friedrich Dürrenmatt'tan), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996. *Lotte Weimar'da* (Thomas Mann'dan), Öteki Yayıncılık, Ankara, 1999, 2. basım *Max Frisch'in Gezileri* (Max Frisch'den), Gündoğan Yayınları, 1996, Ankara. Montauk (Max Frisch'ten), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994. *Nemrut Dağında, İlahlar Arasında* (Eleonore Dörner'den), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992 (2. basım). Pembe ve Avrupalılar (Barbara Frischmuth'dan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, 1993, 2000 (4. basım). *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup* (Friedrich Schiller'den) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001. *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz* (Friedrich Nietzsche'den) Say Yayınları İstanbul 2003. *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine* (Friedrich Nietzsche'den) Say Yayınları İstanbul 2003. *Alman Romantizmi* (Ricarda Huch'dan) Doğu Batı Yayınları Ankara 2004. *Edebiyatçılar Üzerine* (Elias Canetti'den) Payel Yayınları, İstanbul 2004, *Ölüm Üzerine* (Elias Canetti'den) Payel Yayınları, İstanbul 2004. Ruh Akrabalıkları (Goethe'den) Hece Yayınları, Ankara 2016.

BATI-DOĞU DİVANI

Johann Wolfgang von Goethe

Almancadan Çeviren
Gürsel Aytaç

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 508

Şiir

©Hece Yayınları

Birinci Basım: Eylül 2018

İkinci Basım: Nisan 2020

Üçüncü Basım: Şubat 2021

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-6864-55-1

Baskı

Emsal Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Ltd. Şti.

Sertifika No: 46753

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Ön Sözü / 9

MUGANNİNÂME ŞİİR SÖYLEYENİN KİTABI / 11

Hicret / 13

Hayır Dua Hacizcisi / 15

Özgür Mana / 17

Nazarlıklar / 18

Dört Hikmet / 19

İtiraf / 20

Ögeler / 21

Yaratmak ve Canlandırmak / 22

Fenomen / 23

Sevimli Şey / 24

Uyuumsuzluk / 25

Şimdinin İçindeki Geçmiş / 26

Şarkı ve Resim / 28

Ataklık / 29

Metin ve Çalışkan / 30

Evren Hayatı / 32

Mutlu Özlem / 34

HÂFİZNÂME HÂFİZ KİTABI / 35

Lakap / 37

Şikâyet / 39

Fetva / 40

Alman'ın Teşekkürü / 41

Fetva / 42

Sınırlanmamış / 43

Taklit / 44

Apaçık Sır / 45

İşaret / 46

Hâfız'a / 47

AŞKNÂME AŞK KİTABI / 51

Örnek Çiftler / 53

Bir Başka Çift / 54

Okuma Kitabı / 55

Uyarılmış / 56

Şaşkın / 57

Şüpheli / 58

Kötü Teselli / 59

Alçak Gönüllü / 60

Şair / 61

Selam / 62

Teslimiyet / 63

Şair / 64

Elzem / 65

Sır / 66

En Gizlisi / 67

Tefkir Nâme / 69

Gözlemler Kitabı / 71

Beş Şey / 72

Başka Beş / 73

Şah Şüca Ve Onun Gibilere / 80

En Yüce Lütuf / 81

Rençnâme / 83

Hiddet ve Keyifsizlik Kitabı / 85

Gezginin İç Huzuru / 92

Hikmetnâme / 95

Özdeyişler Kitabı / 97

Tanıdık Adam / 105

Vezir / 106

TİMURNÂME TİMUR KİTABI / 107

Kış ve Timur / 109

Züleyha'ya / 111

ZÜLEYHANÂME ZÜLEYHA KİTABI / 113

- Davet / 115
Gingo Biloba / 120
Yüce Simge / 139
Yankı / 140
Kavuşmak / 142
Dolunay Gecesi / 144
Gizli Yazı / 145
Yansıma / 147

SÂKİNÂME SÂKİ KİTABI / 151

- Yaz Gecesi / 163

MECAZNÂME MECAZLAR KİTABI / 167

- Mucize İnancı / 170
İyidir / 173

PERSNÂME PERSLER KİTABI / 175

- Eski Pers İnancının Mirası / 177

HULDNÂME CENNET KİTABI / 181

- İlk Tat / 183
Hak Etmiş Erkekler / 184
Seçilmiş Kadınlar / 186
Kabul / 187
Yankı / 189
Kısmetli Hayvanlar / 194
Orta Yüce ve En Yüce / 195
Yedi Uyurlar / 197
İyi Geceler! / 201
Kalıttan / 202

ÇEVİRENİN ÖN SÖZÜ

“Batı-Doğu Divanı”, Goethe’nin, hazırlıklarına 1814’de İranlı şair Hâfız’ın “Divanı”nı Hammer çevirisinden okumasıyla başlamış sayılmaktadır. Bu çeviriyle önünde açılan Müslüman Şark dünyasını Batı’nın orientalistik (Şarkiyat) araştırmalarıyla temellendirmiştir. Öte yandan Alman edebiyat dünyası da başta Herder olmak üzere kendisini dünya insanlık tarihine açılmak gibi bir ufuk genişletmesine hazırlamıştı.

“Batı-Doğu Divanı”, Goethe’nin yaşlılık eserleri arasında anılır. Hâfız’ın Hatem adlı, yaşını başını almış ama gönlü genç kahramanı, Goethe’nin bir çeşit kendi hayatıyla benzerlikler keşfetmesiyle birleşip renklenmiştir. Hatem’in sevgilisi Züleyha’da Marianne’ye olan duyguları, harekete geçirici malzeme niteliği kazanmıştır.

Hâfız’ın divanındaki gazel formunu ve kafiye gibi nazım özelliklerini örnek almaya girişmeyen Goethe, nesir tarzını kendi tarzında, değişik bir mısra sıralamasını, daha doğrusu devrik cümlelerin anlam bütünlüğünü, düzgün bir mısra düzenlemesini alt üst ederek gerçekleştirme yolunu seçmiştir.

Biçim-üslup konusundaki ayrılıkların yanı sıra, içerikte Şark edebiyatının bülbül, gül, aşk, tutku, kirpiklerin oku benzetmesi gibi tipik motiflerin metin dokusuna belirgin bir

şekilde katıldığını görürüz. Keza aşk kavramının İslam mistisizminde Tanrı aşkı olarak da alımlanması, Goethe'nin bu eserinde bir Şark yansımasıdır.

Hâfız divanının Goethe'de uyandırdığı Şark'a açılma hevesi, o sıralarda kendisi için bıktırıcı, sıkıcı bir ruh atmosferi yaratan Fransız-Alman çekişmesinden kaynaklanmıştır. Söz konusu eser bir anlamda bir "kaçış"tır. Sebep olan savaş havası da Goethe'nin denge ve huzur arayan tabiatına terstir çünkü.

Eser, Goethe'nin Hâfız divanından kaynaklı Şark ve İslam algılayışını dile getirmesinin yanı sıra Avrupa kültürünün temelleri olarak bilinen Antik Roma-Yunan mitolojisinden yansımalar da kendini arada bir hissettirir. Eserin başlığında ve Doğu kelimesinin önünde Batı'nın yer alması bence her şeye rağmen önemsenecek bir özelliktir.

Gürsel Aytaç

MUGANNİNÂME
ŞİİR SÖYLEYENİN KİTABI

Yirmi yıl geçirdim,
Kaderimde olandan tat aldım;
Bir dizi çok güzel şey,
Bermekiler zamanı gibi.

HİCRET

Kuzey ve batı ve güney parçalanır,
Tahtlar yarılr, imparatorluklar titrer,
Kaç sen, temiz doğuda
Padişah havasını solumaya.
Sevmeler, içmeler, şarkı söylemeler arasında
Gençleştirsin seni Çin kaynakları.

Orada, saf ve doğru olanda
İnsan soylarının
Derin temellerine dalmaktır emelim,
Oralarda bunlar henüz Allah'tan alırlardı
Dünya dillerinde ahiret dersini
Ve yormazlardı kafalarını.

Orada henüz sayarlardı atalarını,
Yabancıdan gelen her hizmeti ödünç alırlardı;
Sevindirecektir beni gençlik engelleri;
İnanç geniştir, düşünce ise dar,
Orada söz çok önemliydi,
Ağızdan çıkan kelimeler için.

Çobanlar arasına katılmak,
Ferah vadilerde tazelenmek istiyorum,
Kervanlarla dolaşırken,
Şal, kahve ve misk ticareti yaparken;
Her yolda yürümek istiyorum
Çölden şehirlere.

Kızgın kaya yolunda bir aşağı bir yukarı
Şarkıların teselli edecek ey Hâfız,
Kılavuz, hayranlıkla
Binik hayvanının yüksek sırtında
Şarkı söyler, yıldızları uyandırmak
Ve haydutları korkutmak için.

Hamamlarda ve meyhanelerde,
Aziz Hâfız, seni anacağım,
Küçük sevgili peçesini serinletir,
Sallarken amber kokulu saçlarını.
Evet, şairin aşk fısıltıları
Hurileri bile özendirsin.

Sizler onu bundan dolayı kıskanırsanız
Ya da hatta ona acırsanız,
Bilin ki, şairin sözleri,
Cennetin kapısını açmak için
Daima hafiften tıklatarak uçar gider,
Kendine ebedi hayat ricasıyla.

HAYIR DUA HACİZCİSİ

Akik taşından muska,
Dindarlara şans ve sağlık getirir;
Bir de alaca akik yuvasında ise,
Öp onu mübarek dudaklarınla!
Her türlü belayı savar bu,
Seni ve yeri korur,
Eğer içine kazınmış kelam
Allah'ın adını açıkça ilan ediyor,
Sende aşk ve iş ateşi alevlendiriyorsa,
Özellikle de kadınlar
İman tazelerler o muskayla.

Muskalar, aynılardır
Kâğıda yazılmış işaretlerin;
Ama yine de sıkıştırılmış değildir insan,
Kıymetli taşların darlığında,
Ve dindar ruhlara bağışlanmıştır.
Uzunca mısraları burada seçmek.
Erkekler asarlar bu kâğıtları
İnanarak boyunlarına arma olarak.

İçindeki y a z ı nınsa hiçbir şey yoktur arkasında,
Yazının kendisi bir şeydir ve her şeyi söylemesi gerekir,
Senin hatip rahatlığınla.
Söylemekten hoşlanacağın şeyi: Ben söylüyorum onu! Ben!